

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/53>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ ТА РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА РІШЕННЯ ТА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА ВИЩОГО РІВНЯ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 308 КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ISSUES OF CHALLENGING AND CONSIDERING COMPLAINTS AGAINST DECISIONS AND INACTIVITY OF A PROSECUTOR OF HIGHER LEVEL IN APPLICATION OF ARTICLE 308 OF CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF UKRAINE

Глов'юк І.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню проблематики оскарження та розгляду скарг на рішення та бездіяльність прокурора вищого рівня під час застосування статті 308 КПК України. Доведено, що у судовій практиці є протилежні підходи до розуміння обов'язку прокурора вищого рівня винести постанову під час розгляду та вирішення скарги за ст. 308 КПК України, тому у ч. 2 ст. 308 КПК України слід передбачити, що прокурор вищого рівня виносить за підсумками розгляду постанову та направляє її особі, яка подала скаргу.

Слід розмежовувати засоби захисту у разі: (1) відмови у задоволенні скарги прокурором вищого рівня, викладеної у постанові – вона оскаржується у порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України; (2) неотримання відповіді від прокурора вищого рівня – оскаржується як бездіяльність у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України; (3) отримання відповіді прокурора вищого рівня у не передбаченій законом формі (лист замість постанови) – оскаржується як бездіяльність у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

За п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України обов'язковими елементами локального предмету доказування є: обставина щодо оскарження недотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України; обставина щодо отримання відповіді та її форми; зміст постанови прокурора вищого рівня щодо оцінки розумності строків. За п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України обов'язковими елементами локального предмету доказування є: обставина щодо оскарження недотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України; обставина щодо отримання відповіді та її форми.

У розгляді скарги слідчим суддею має брати участь прокурор вищого рівня, оскільки саме він є одним прокурором, рішення чи бездіяльність якого оскаржується. Інші прокурори із числа прокурорів-процесуальних керівників у відповідному кримінальному провадженні не уповноважені і не можуть брати участь у розгляді такої скарги.

Ключові слова: скарга, оскарження, прокурор вищого рівня, слідчий суддя, розумний строк, локальний предмет доказування.

The issue of challenging and consideration of complaints against decisions and inactivity of a prosecutor of higher level in the application of Article 308 of CCP of Ukraine is discussed. It is proved that there are opposing views in the case-law as to whether the prosecutor of higher level should issue a ruling as a result of consideration and resolution of a complaint lodged under Article 308 of CCP of Ukraine; that's why Article 308 para. 2 should provide that a prosecutor of a higher level following the consideration shall issue a ruling and send it to the person who complained.

One should distinguish the means of defense in case of 1) dismissal of a complaint by a prosecutor of a higher level contained in a ruling – it may be challenged under Article 303 para. 1 (9-1) of CCP of Ukraine; 2) no response is received from a prosecutor of higher level – can be challenged as inactivity under Article 303 para. 1 (1) of CCP of Ukraine; 3) receiving the answer from a prosecutor of higher level in the manner that is not provided for by law (for instance in the form of a letter instead of a ruling) – may be challenged as inactivity under Article 303 para. 1 (1) of CCP of Ukraine. According to Article 303 para. 1 (9-1) of CCP of Ukraine the following is the required elements of a local subject of proof: circumstances on failure to respect the reasonable time of pre-trial investigation under Article 308; circumstances regarding the receipt of an answer and its form; content of a ruling of a prosecutor of higher level on the evaluation of the reasonableness of time-limits.

Under Article 303 para. 1 (9-1) of CCP of Ukraine the following is the required elements of a local subject of proof: circumstances regarding challenging the failure to respect the reasonable time of pre-trial investigation under Article 308 of CCP of Ukraine; circumstances regarding the receipt of an answer and its form.

During the consideration by an investigative judge, the participation of a prosecutor of a higher level shall be mandatory as it is the one whose decision or inactivity is challenged. Other public prosecutors among public prosecutors – 'procedural supervisors' in a respective criminal proceeding do not have authority and cannot take part in consideration of the complaint.

Key words: complaint, challenging, investigative judge, prosecutor of higher level, reasonable time, local subject of proof.

Постановка проблеми. З огляду на закріплену у ст. 28 КПК України засаду розумних строків законодавець поступово розвиває механізми забезпечення цієї засади, у тому числі і засобами судового контролю у досудовому розслідуванні. У межах цієї тенденції можливо розглядати і надання слідчому, прокурору повноважень щодо закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, і передавання слідчому судді повноважень продовжувати строки досудового розслідування, і надання слідчому судді повноваження закривати кримінальне провадження, якщо закінчилися строки досудового розслідування з моменту

внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру, і віднесення до компетенції слідчого судді розгляду скарги на рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування (п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України). При тому, що стаття 308 КПК України існувала ще з моменту набуття чинності КПК України у 2012 році, ці зміни до ст. 303 КПК України було внесено лише Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників криміналь-

ного провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 року. Відповідно, відтоді формується судова практика слідчих суддів із цього питання. Водночас для оскарження незабезпечення розумності строків досудового розслідування може бути використано і п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про те, що загалом питання забезпечення розумності строків досудового розслідування розглядалися Ю.П. Аленініним, В.К. Волошиною, О.М. Дроздовим, О.В. Дроздовою, В.Л. Жидковим, В.А. Завтуром, І.П. Зінковським, С.В. Кургановою, Е.Ш. Курталієвою, О.В. Малаховою, Є.С. Немчиновим, І.А. Тітком, О.О. Торбасом, М.В. Членовим, О.Г. Шило та іншими, проте питання оскарження та розгляду скарг на рішення та бездіяльність прокурора вищого рівня під час застосування ст. 308 КПК України спеціальним дослідженням не піддавалося.

Відповідно, **метою статті** є виявлення проблемних питань нормативної регламентації розгляду та вирішення скарг на рішення та бездіяльність прокурора вищого рівня під час застосування ст. 308 КПК України та практики застосування відповідних положень КПК України, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Стаття 308 КПК України гарантує підозрюваному, потерпілому, іншим особам, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування. З огляду на положення ст. 308 КПК України предметом дослідження під час розгляду скарги прокурором вищого рівня є дотримання слідчим, дізнавачем та прокурором вимог розумності строків кримінального провадження під час досудового розслідування. Тобто прокурор вищого рівня повинен перевірити, по-перше, чи не порушують слідчий, дізнавач та прокурор граничні строки провадження процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень; по-друге, чи дотримуються вони у межах граничних строків вимог розумності, тобто чи проводяться процесуальні дії та приймаються процесуальні рішення із затратами часу, який є об'єктивно необхідним для провадження цих дій та прийняття рішень [1, с. 347–348].

Стаття 308 КПК України прямо не вказує на те, що прокурор вищого рівня має за результатами розгляду скарги у порядку ст. 308 КПК України. Проте про обов'язок прокурора вищого рівня винести саме постанову свідчать більш загальні норми КПК України.

Зокрема, ч. 2 ст. 308 КПК України зобов'язує прокурора вищого рівня розглянути скаргу і в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Отже, складно уявити вирішення скарги та надання таких вказівок у іншій формі, ніж процесуальне рішення. Стаття 110 КПК України передбачає, що рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, дізнавач, прокурор визнає це за необхідне. Отже, має бути винесена саме постанова.

Відмітимо також, що в інформаційному листі ВССУ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012 № 1640/0/4-12 передбачено: «У зазначеній статті імперативно встановлено триденний строк для розгляду скарги, за результатом якого може бути прийнято одне із таких рішень: 1) про задоволення скарги та надання відповідному слідчому, прокурору обов'язкових для вико-

нання вказівок щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. У цьому *hfps* прокурор вищого рівня у відповідному рішенні повинен: а) зазначити, які процесуальні дії або які процесуальні рішення має вчинити слідчий чи прокурор; б) встановити конкретні строки, в межах яких слідчий чи прокурор зобов'язаний вчинити ці дії або прийняти відповідне рішення; 2) про відмову в задоволенні скарги, якщо прокурором вищого рівня буде встановлено, що розумні строки не було порушено» (п. 13). Тобто знову ж йдеться саме про прийняття рішення, а не просто повідомлення скажника шляхом скерування листа, яке нерідко має місце на практиці. Думка про потребу виносити саме постанову підтримується і у науково-практичних коментарях до ст. 308 КПК України, доктрині [1, с. 348; 2, с. 581; 3, с. 564]. Відмітимо, що є судові рішення, де такий підхід заперечується і зазначається таке: «*Розгляд скарги на недотримання розумних строків шляхом винесення постанови, у разі наявності підстав для її задоволення, вимогами ст.308 КПК України не передбачено*» [4] та де визнається необхідність винесення постанови («*за результатом розгляду скарги прокурор повинен виносити постанову про її повне або часткове задоволення або про відмову в її задоволенні, в необхідних випадках вживаючи захід прокурорського реагування*» [5]).

Водночас теоретико-праксеологічного осмислення потребує ситуація, коли на скаргу у порядку ст. 308 КПК України надходить не постанова із супровідним листом, а лист, із якого видно, що постанова не виносилася, а скаржнику таким чином повідомляється про розгляд та вирішення скарги.

У ситуації, коли за скаргою по ст. 308 КПК України прокурор вищого рівня направляє відповідь скажнику у вигляді листа, таку дію слід ідентифікувати саме як бездіяльність та оскаржувати у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, оскільки рішення за скаргою у визначеній законом процесуальній формі у триденний строк не було прийнято, що вказує саме на бездіяльність прокурора вищого рівня, оскільки він не вчинив процесуальну дію, яку він зобов'язаний був вчинити у визначеній КПК України строк.

Значимо, що у судовій практиці є приклади, де така ідея заперечується. Зокрема, в ухвалі слідчого судді було зазначено: «В судовому засіданні встановлено, що 09.11.2019 р. в рамках розслідування кримінального провадження №12018100030001539 ОСОБА_1 звернувся до керівника Київської місцевої прокуратури №3 із скаргою про недотримання розумних строків під час досудового розслідування, яка була отримана 09.11.2019 р. на прийомі прокурором Київської місцевої прокуратури №3 <...> Вказана скарга ОСОБА_1 від 09.11.2019р. вих. №806 про недотримання розумних строків під час досудового розслідування була розглянута 20.11.2019 року прокурором вищого рівня, та згідно з листом заступника керівника Київської місцевої прокуратури №3 за №118-3-1539 від 20.11.2019 р. було встановлено про порушення слідчими Деснянського управління поліції вимог кримінально-процесуального законодавства щодо розумності строків досудового розслідування підготовлено листа до Головного управління національної поліції у м. Києві щодо належного здійснення досудового розслідування вказаного кримінального провадження та з метою повного, всебічного і об'єктивного дослідження всіх обставин кримінального правопорушення прокурором – процесуальним керівником надано письмові вказівки слідчому, з установленням строку їх виконання, про що було повідомлено ОСОБА_1. Розгляд скарги на недотримання розумних строків шляхом винесення постанови у разі наявності підстав для її задоволення вимогами ст.308 КПК України не передбачено. Тому вказана скарга ОСОБА_1 на бездіяльність керівника Київської місцевої прокуратури №3 задоволенню

не підлягає» [4]. У іншій ухвалі зазначено, що «Скарга ОСОБА_2 розглянута і 08.08.2018 року першим заступником прокурора Чернівецької області <...> надіслано скаржнику повідомлення... Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що скарга не підлягає задоволенню, оскільки вищестоящим прокурором прокуратури Чернівецької області скаргу ОСОБА_2 розглянуто та відповідно до вимог ст. 308 КПК України винесено обґрунтовану відповідь та надіслано заявнику» [6]

Є і протилежні приклади, зокрема: «Судом встановлено, що в провадженні Первомайського ВП ГУНП Миколаївської області перебуває кримінальне провадження №12016150110002696. 15.11.2018 року представник ТОВ «Орель» звернувся до керівника Первомайської місцевої прокуратури зі скаргю на недотримання розумних строків у вказаному провадженні <...> Статтею 110 КПК України визначено, що процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду. Рішення слідчого, прокурора приймаються у формі постанови. Постанови виносяться у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне. Таким чином, за результатом розгляду скарги прокурор повинен виносити постанову про її повне або часткове задоволення або про відмову в її задоволенні, в необхідних випадках вживаючи захід прокурорського реагування. Докази про розгляд вказаної вище скарги ТОВ «Орель» у строки та в порядку, що визначені ст. 308 КПК України, слідчому судді не надані» [5]. Скаргу було задоволено, зобов'язано прокурора вищого рівня розглянути скаргу представника товариства з обмеженою відповідальністю «Орель» на недотримання розумних строків проведення досудового розслідування кримінального провадження № 12016150110002696 та невідкладно повідомити про результати її розгляду скаржнику [5]. У іншій ухвалі зазначалося, що «За результатами розгляду цієї скарги слідчим суддею встановлено, що на сьогоднішній день рішення про відмову у задоволенні скарги ОСОБА_1 прокурором не прийнято, про що свідчить неотримання заявником письмового повідомлення про розгляд його скарги. За таких обставин слідчий суддя вважає передчасним зобов'язання прокурора задовольнити вищевказану скаргу, оскільки її на теперішній час не розглянуто по суті, а отже, встановити бездіяльність прокурора під час її розгляду неможливо. Враховуючи викладене та вимоги ч. 2 ст. 308 КПК України, слідчий суддя доходить висновку про часткове задоволення цієї скарги, а саме зобов'язання уповноваженого прокурора розглянути скаргу ОСОБА_1 від 10.05.2018 року» [7].

Надалі слід визначитись із тим, чи застосовне оскарження у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України саме до прокурора вищого рівня. У порядку ст. 303 КПК України можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора: бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Стаття 303 КПК України закріплює можливість оскарження рішень, дії чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора. Прокурором, згідно з п. 15 ст. 3 КПК України, є особа, яка обіймає посаду, передбачену статтею 15 Закону

України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень. Статтею 15 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що прокурором органу прокуратури є: 1) Генеральний прокурор; 2) перший заступник Генерального прокурора; 3) заступник Генерального прокурора; 4) заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 5) керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора; 6) заступник керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 7) прокурор Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 8) керівник обласної прокуратури; 9) перший заступник керівника обласної прокуратури; 10) заступник керівника обласної прокуратури; 11) керівник підрозділу обласної прокуратури; 12) заступник керівника підрозділу обласної прокуратури; 13) прокурор обласної прокуратури; 14) керівник окружної прокуратури; 15) перший заступник керівника окружної прокуратури; 16) заступник керівника окружної прокуратури; 17) керівник підрозділу окружної прокуратури; 18) заступник керівника підрозділу окружної прокуратури; 19) прокурор окружної прокуратури. Отже, з огляду на зміст саме бланкетної норми п. 15 ст. 13 КПК України КПК України не обмежує статус прокурора у кримінальному провадженні лише статусом прокурора – процесуального керівника (повноваження якого із формулюванням «Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений...» розміщено (хоча і не у повному обсязі) у ст. 36 КПК України).

Отже, бездіяльність прокурора вищого рівня може бути оскаржена у порядку п. 1 ст. 303 КПК України.

Слід звернути увагу на те, що не завжди розмежується оскарження у порядку п. 1 ст. 303 КПК України та у порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Наприклад, «06.03.2018 року до слідчого судді Сєверодонецького міського суду надійшла скарга адвоката ОСОБА_1 в інтересах Товариства з обмеженою відповідальністю «Луга-Райз-Агро» на бездіяльність прокурора, яка полягає у нерозгляді скарги від 15.02.2018 року на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування. Зі змісту поданої скарги слідчим суддею встановлено, що адвокат ОСОБА_1 оскаржує бездіяльність прокурора, яка полягає у нерозгляді його скарги від 15.02.2018 року на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, посилаючись при цьому на ч. 2 ст. 308 та п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України. З положень ст. 303 КПК України вбачається, що законодавцем встановлений чіткий перелік рішень, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені на досудовому провадженні, зокрема рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування. Відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК України рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виносяться у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне. Отже, з аналізу вищевказаних норм вбачається, що у пункті 9-1 частини 1 статті 303 КПК України законодавцем передбачено оскарження процесуального рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, викладене саме у формі постанови, і не передбачено оскарження рішення, дії чи бездіяльності прокурора, яка полягає у нерозгляді скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування. Водночас заявни-

ком не додано до скарги процесуального рішення прокурора, викладеного у формі постанови, яке, відповідно до ст. 303 КПК України, може бути оскаржене» [8]. Без сумніву, за п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України слід оскаржувати саме процесуальне рішення прокурора вищого рівня, проте в описаній ситуації релевантним є посилання на п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, адже, судячи з тексту, скаргу у порядку ст. 308 КПК України розглянуто не було. Саме тому скаржнику і адвокату, який надає йому професійну правничу допомогу, правильно ідентифікувати та викладати у скарзі підставу оскарження: рішення прокурора вищого рівня (якщо воно надійшло у формі постанови) за п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України або бездіяльність прокурора вищого рівня (якщо не надходила відповідь взагалі або надійшов лист, а не постанова) за п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України. Відмітимо при цьому, що при посиланнях на п. 9-1 КПК України відсутність рішення прокурора вищого рівня є непоодиноким підставою для відмови у відкритті провадження за скаргою [8; 9; 10] або відмови у задоволенні скарги [11; 12; 13].

Надалі слід звернути увагу на локальний предмет доказування під час розгляду та вирішенні слідчим суддею скарги, відповідно, за п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України та за п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

За п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України слідчий суддя встановлює те, чи оскаржувалося недотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України. Наприклад, в ухвалі було вказано, що «скаржник ОСОБА_1 до слідчого судді звернувся зі скаргою на бездіяльність прокурора щодо недотримання розумних строків. При цьому до прокурора вищого рівня зі скаргою на недотримання розумних строків під час досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 308 КПК України, він не звертався або ж доказів такого звернення суду не надав. Тобто, як вбачається із матеріалів скарги, скаржник не звертався до прокурора вищого рівня із заявою про встановлення строків та рішення вищестоящим прокурором про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків під час досудового розслідування також в цьому разі не приймалося» [14]. У іншій ухвалі зазначалося, що «Встановлено, що 24.12.2019 року ОСОБА_1 звернувся в порядку ст. 308 КПК України до вищестоячого прокурора зі скаргою щодо недотримання прокурором у кримінальному провадженні №4201726000000108 від 22.03.2017р. розумних строків досудового розслідування. З письмовою відповіддю заступника прокурора Чернівецької області <...> вбачається, що ОСОБА_1 повідомлено про те, що подана від його імені скарга не підлягає розгляду в порядку ст. 308 КПК України з тих причин, що скарга надійшла електронною поштою, яка невідомо кому належить. Крім цього, скарга надіслана без електронного цифрового підпису, і такі обставини позбавляють прокуратуру можливості ідентифікувати особу заявника. Таким чином, з'ясовано, що вищестоящим прокурором не приймалося рішення про відмову ОСОБА_1 в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування. Така скарга фактично не розглядалася по суті, про що було повідомлено ОСОБА_1. Оскільки на момент звернення ОСОБА_1 до слідчого судді з даною скаргою, вищестоящим прокурором в порядку ст. 308 КПК України не приймалося рішення про відмову ОСОБА_1 в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, то в задоволенні цієї скарги слід відмовити з причин відсутності визначеного п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України предмету оскарження» [15]. Зазначимо, що при тому, що нерідкими є випадки, коли постанови взагалі не виносяться, а скаржником скеровуються лише листи, а деякі слідчі судді не вбачають у цьому бездіяльності, то така контраверсійність судової практики може негативно вплинути на захист права особи на розгляд обвинувачення

проти неї в суді в найкоротший строк або на його припинення шляхом закриття провадження.

Якщо встановлено факт скерування скарги до прокурора вищого рівня, слідчий суддя має встановити, чи отримано скаржником відповідь, і якщо отримано, то у якій формі. Якщо цю відповідь отримано у формі постанови, то надалі слідчий суддя має встановити, чи виконав прокурор вищого рівня обов'язок щодо належного розгляду та вирішення скарги та, зокрема, дотримання слідчим, дізнавачем та прокурором вимог розумності строків кримінального провадження під час досудового розслідування [1, с. 347–348], з урахуванням критеріїв розумності строків, вироблених у практиці ЄСПЛ [3, с. 562–564; 16]. Оцінивши ступінь виконання / невиконання цього обов'язку, слідчий суддя приймає рішення по суті скарги. Наприклад, як вказано в ухвалі, «Згідно з матеріалами справи вбачається, що за результатами досудового розслідування слідчим неодноразово приймалися рішення про його закриття, які скасовувались судом з мотивів неповноти досудового розслідування. На цей час проводиться допит депутатів районної ради та, як пояснив прокурор, залишилось допитати 12 депутатів та витребувати регламент районної ради, що не потребує багато часу, а справа розслідується з 2012 року... З огляду на вищевказане вважаємо, що для недопущення порушення прав ОСОБА_1 на повне, своєчасне проведення досудового розслідування, приймаючи до уваги тривалий строк досудового розслідування з 2012 року, а також те, що проведення вказаних слідчих дій проводиться із затягуванням строків, слідчий суддя вважає, що постанова першого заступника керівника Коростішівської місцевої прокуратури, якою відмовлено в задоволенні скарги про встановлення розумного строку прийнята передчасно, без урахування повною мірою об'єктивної можливості закінчити досудове розслідування в розумні строки» [17]. Скаргу було задоволено, скасовано постанову першого заступника керівника місцевої прокуратури про відмову у задоволенні скарги ОСОБА_1 щодо недотримання розумних строків у кримінальному провадженні та зобов'язано останнього вирішити питання щодо надання вказівки прокурору у кримінальному провадженні щодо строків вчинення певних процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень з урахуванням об'єктивної можливості закінчити досудове розслідування в розумні строки [17].

Проте, якщо скаржнику не надійшла відповідь або надійшла у формі листа, а не у формі постанови, то скарга у порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України не підлягає задоволенню, оскільки слідчий суддя не може перевірити сутність рішення прокурора вищого рівня, якого не існує. Отже, тоді скарга, подана у порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України, задоволенню не підлягає, оскільки у такому порядку оскаржуються та вирішуються скарги на рішення прокурора вищого рівня. Вищеписана бездіяльність прокурора вищого рівня має оскаржуватися у порядку п. 1 КПК ч. 1 ст. 303 КПК України.

У порядку п. 1 КПК ч. 1 ст. 303 КПК України також на першому етапі має бути встановлено, чи оскаржувалося недотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України. За відсутності такого оскарження слідчий суддя має відмовити у відкритті провадження за скаргою або, якщо воно відкрито, – у задоволенні скарги. У разі ж констатації бездіяльності прокурора вищого рівня цього достатньо для задоволення скарги.

Для ілюстрації розмежування підсумкових рішень слідчого судді у цих двох випадках наведемо формулювання ухвали: «Заявник звернувся до суду із вказаною скаргою, в якій просив зобов'язати керівника Київської місцевої прокуратури № 1 задовольнити його скаргу на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування від 10.05.2018 року вх. № 828 у повному обсязі... За результатами розгляду цієї скарги слідчим

суддею встановлено, що на цей час рішення про відмову у задоволенні скарги ОСОБА_1 прокурором не прийнято, про що свідчить неотримання заявником письмового повідомлення про розгляд його скарги. За таких обставин слідчий суддя вважає передчасним зобов'язання прокурора задовольнити вищевказану скаргу, оскільки її натепер не розглянуто по суті, а отже, встановити бездіяльність прокурора під час її розгляду не можливо. Враховуючи викладене та вимоги ч. 2 ст. 308 КПК України, слідчий суддя доходить висновку про часткове задоволення цієї скарги, а саме зобов'язання уповноваженого прокурора розглянути скаргу ОСОБА_1 від 10.05.2018 року» [7].

Окремі питання виникають на практиці стосовно осіб, які мають брати участь у розгляді скарги. Частиною 3 ст. 306 КПК України регламентовано, що розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого, дізнавача чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого, дізнавача чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги. Проте виникає питання, чи має брати участь у розгляді скарги саме прокурор вищого рівня, який виніс постанову або допустив бездіяльність, чи інший прокурор із числа прокурорів – процесуальних керівників у відповідному кримінальному провадженні. Зважаючи на те, що прокурор вищого рівня у контексті ст. 308 КПК України як прокурор має спеціальний статус, а розглянути та вирішити таку скаргу ніхто, крім прокурора вищого рівня, не може, то саме цей прокурор винятково уповноважений взяти участь у розгляді скарги, оскільки саме він є одним прокурором, рішення чи бездіяльність якого оскаржується. Інші прокурори із числа прокурорів – процесуальних керівників у відповідному кримінальному провадженні не уповноважені і не можуть брати участь у розгляді такої скарги.

Висновки. Правозастосовна практика демонструє протилежність підходів щодо обов'язку прокурора вищого рівня винести постанову під час розгляду

та вирішення скарги за ст. 308 КПК України. І хоча цей обов'язок вже покладено на прокурора вищого рівня ст. 110 КПК України, для виключення складнощів у відстоюванні підозрюваним, потерпілим, іншими особами, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, права на розумність строків досудового розслідування, у ч. 2 ст. 308 КПК України слід передбачити, що прокурор вищого рівня виносить за підсумками розгляду постанову та направляє її особі, яка подала скаргу.

Незабезпечення особі, яка подавала скаргу у порядку ст. 308 КПК України, права на оскарження у разі отримання листа, а не постанови прокурора вищого рівня, є порушення права на ефективний засіб юридичного захисту, передбаченого ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Під час оскарження рішення / бездіяльності прокурора вищого рівня слід враховувати, що слід розмежовувати засоби захисту у разі: (1) відмови у задоволенні скарги прокурором вищого рівня, викладеної у постанові – вона оскаржується у порядку п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України; (2) неотримання відповіді від прокурора вищого рівня – оскаржується як бездіяльність у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України; (3) отримання відповіді прокурора вищого рівня у не передбаченій законом формі (листа замість постанови) – оскаржується як бездіяльність у порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України.

За п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України обов'язковими елементами локального предмету доказування є: обставина щодо оскарження неотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України; обставина щодо отримання відповіді та її форми; зміст постанови прокурора вищого рівня щодо оцінки розумності строків. За п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України обов'язковими елементами локального предмету доказування є: обставина щодо оскарження неотримання розумності строків досудового розслідування за ст. 308 КПК України; обставина щодо отримання відповіді та її форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адвокат при здійсненні судового контролю в досудовому розслідуванні : навчально-практичний компендіум / Гловюк І.В., Лукашкіна Т.В., Стоянов М.М., Малахова О.В. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 364 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.
3. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія. Одеса : Юридична література, 2015. 712 с.
4. Ухвала Деснянського районного суду м. Києва від 10 грудня 2019 р. у справі № 754/17488/19. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86424080>.
5. Ухвала про часткове задоволення скарги Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 27 листопада 2018 р. у справі № 484/26/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78138244>.
6. Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 22 серпня 2018 р. у справі № 727/8418/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76125105>.
7. Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 29 травня 2018 р. у справі № 752/10131/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74307978>.
8. Ухвала Северодонецького міського суду Луганської області від 7 березня 2018 р. у справі № 428/2411/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72775839>.
9. Ухвала Городецького районного суду Львівської області від 7 лютого 2018 р. у справі № 441/204/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72114932>.
10. Ухвала Прилуцького міськрайонного суду від 18 листопада 2019 р. у справі № 742/3838/19. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85703824>.
11. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 8 лютого 2019 р. у справі № 520/18863/18. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79703871>.
12. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 11 лютого 2019 р. у справі № 520/2053/19. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79724232>.
13. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 8 лютого 2019 р. у справі № 520/2051/19. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79752504>.
14. Ухвала Долинського районного суду Івано-Франківської області від 20 липня 2019 р. у справі № 1-к/0343/564/19. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83139675>.
15. Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 21 січня 2020 р. у справі № 727/237/20. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87299522>.
16. Торбас О.О. Роль прокурора при оцінці критеріїв розумності строків досудового розслідування. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 12. С. 194-201.
17. Ухвала Коростишівського районного суду Житомирської області від 11 червня 2018 р. у справі № 280/1982/13-к. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74606524>.